

De Sovjetunie voor een moeilijke keuze

De Sovjetunie staat voor een moeilijke keuze. Er is een overschot aan geld, maar een tekort aan goederen. Door de prijzen los te laten en de markt zijn werk te laten doen, zal de inflatie de kop opsteken. Maar meer regulering is ook geen oplossing, dat is in het verleden wel gebleken. De auteur pleit daarom voor invoering van een markteconomie en voor beperking van het overheidstekort. Daarnaast is verhoging van de rentestand en invoering van een goed belastingstelsel nodig om de inflatie in te dammen.

DR. E.T. GAIDAR

Begin 1989 is de ontreding van de staatsfinanciën eindelijk in het centrum van de politieke belangstelling gekomen. De inflatie had al een wezenlijk momentum bereikt; men was de controle over het inkomen van de bevolking kwijt. De regering stond voor een dilemma: ofwel krachtige maatregelen nemen ter verbetering van de financiële situatie en verdergaande hervormingen doorvoeren, ofwel de controle op lonen en prijzen verscherpen, dus een verdere reglementering van het economisch leven, dat wil zeggen een stap terug. Alle socialistische landen die hebben getracht hun economie te hervormen hebben tussen deze alternatieven moeten kiezen.

Karakteristiek voor het afgelopen jaar was de tegenstrijdigheid tussen inconsequente anti-inflatiemaatregelen en gedwongen stappen die de doeltreffendheid van de economische besturing ondermijnen. Het traditionele regeringssysteem is niet in staat gebleken het productieproces normaal te regelen, maar voorwaarden voor een effectieve werking van het marktmechanisme zijn niet geschapen. Er is een situatie van economische anarchie ontstaan.

Onderdrukte inflatie

Op korte termijn wordt een toename van de inflatie in de economie bepaald door drie belangrijke factoren. Dat zijn het saldo van de inkomsten en uitgaven van de overheid, de investeringen van de bedrijven en de omvang van de spaartegoeden van ondernemingen en bevolking. Als de *vrijwillige* besparingen (en niet gedwongen uit gebrek aan consumptiegoederen, zoals thans het geval) groot zijn, kan men zich een groot begrotingstekort veroorloven of in grotere mate kredieten verlenen. Wanneer de besparingen klein zijn, is het nodig ofwel de uitgaven sterk te beperken, ofwel buitenlands kapitaal te lenen. Als zowel het een als het ander niet lukt, is groei van de inflatie onvermijdelijk.

In het afgelopen jaar waren alle stimulansen om te sparen afwezig. De betalingsdiscipline van de ondernemingen bleef laag. Het was voor ondernemingen voordelig om leningen niet binnen de termijn af te lossen. De rente bleef namelijk duidelijk onder het tempo van de geldontwaar-

ding; op kortlopende kredieten bedroeg de rente maar 2,8% en op lange-termijnkredieten slechts 0,82% per jaar. De korte-termijnschulden aan de staat en de schulden tussen ondernemingen onderling bedroegen hierdoor op 1 december 1989 31,6 miljard roebel. Een serieuze factor die de interesse in sparen verminderde, waren de steeds hardnekkiger wordende speculaties over de op handen zijnde monetaire hervorming. Voor zover desondanks de tegoeden van ondernemingen en de bevolking bleven groeien, kwam dit slechts doordat de besparingen een gedwongen karakter hebben. Zij weerspiegelen slechts het groeiende tekort aan goederen.

De investeringen gefinancierd uit eigen middelen van de ondernemingen bleven in 1989 groeien, maar in een lager tempo dan in 1988. In deze situatie kwam de last van de anti-inflatiepolitiek op de begroting te liggen. Er zijn dringende en krachtige maatregelen nodig ter beperking van het begrotingstekort.

In de voor 1989 vastgestelde begroting vervolgde de regering haar gevaarlijke koers van vergroting van de financiële onevenwichtigheden, die zij ook in de eerste jaren van het vijfjarenplan voerde. In het begin van het jaar begon het zoeken naar wegen ter stabilisering, maar veel van de bedachte oplossingen kwamen niet van de grond. Zo werd bij voorbeeld het plan om aan de coöperaties en de bevolking voor 1,6 miljard roebel aan produktiemiddelen te verkopen slechts voor 2,3% gerealiseerd. Van enkele maatregelen moest men helemaal afzien omdat ze politiek onaanvaardbaar bleken.

Zoals verwacht kon worden, bleef de meeste aandacht gericht op de militaire uitgaven, de staatsinvesteringen en het gebruik van de valutareserves. Wel werd het beleid rationeler. Voor het eerst in 25 jaar was het idee de militaire uitgaven te verminderen algemeen geaccepteerd. De limiet aan de staatsinvesteringen is met 7,5 miljard roebel verlaagd. Na een harde strijd is men met de herverdeling van de valuta-uitgaven begonnen, met het doel de aankoop van consumptiegoederen te vergroten.

* De auteur is lid van de redactiecommissie van *Kommunist*. Dit artikel is een verkorte vertaling van Trudnyi vjbor, *Kommunist*, 1990, nr. 2, blz. 23-34.

Dit zijn absoluut noodzakelijke, reeds lang beproefde anti-inflatiemaatregelen. Maar helaas zijn ze niet omvangrijk genoeg. Tegelijkertijd was er immers een toenemende maatschappelijke druk tot meer sociale uitgaven op de staatsbegroting. In zijn totaliteit is het tekort op de begroting niet verminderd; het heeft zich gestabiliseerd op het gevaarlijke niveau van 10% van het bruto nationaal produkt en vormt zo een sterke katalysator voor de inflatie.

Er is een eenvoudig criterium voor het bepalen van de doeltreffendheid van de financiële regulering: staat zij de consequente opheffing van de controle op de prijzen toe en maakt zij het mogelijk de centrale bevelen te vervangen door een marktmechanisme? Een markt zonder prijzen is immers een vreemd en weinig effectief mechanisme. Juist in dit opzicht is de zwakte van de gevoerde politiek pijnlijk duidelijk. Het einde van het jaar werd gevierd met een pakket maatregelen, gericht op verdere beperking van de reeds beperkte rechten van bedrijven met betrekking tot de prijsvorming. Toen het niet lukte de inflatiegolf met financiële middelen te stoppen, werd opnieuw geprobeerd de economische wetten met verordeningen te bestrijden.

De snelle groei van het inkomen van de bevolking, die vorig jaar veel aandacht getrokken heeft, is niet de oorzaak van de financiële problemen maar het gevolg ervan. De combinatie van inflatie en teruglopende investeringen, waarbij de snelle groei van de winsten van bedrijven samenvalt met teruglopende overheidsinkomsten, is een zekere weg naar de ineenstorting van het financiële systeem. De verdubbeling van de economische stimuleringsfondsen voor de ondernemingen in één jaar tijd moest op de een of andere manier wel resulteren in contante betalingen.

Natuurlijk kan de overheid niet werkeloos toezien hoe deze middelen zich op de consumptiemarkt 'storten' en daarmee stabiliseringsmaatregelen ongedaan maken. Zij doet haar best de groei van de inkomens te beperken en controle te krijgen op de verhouding tussen de groei van de lonen en de arbeidsproductiviteit, om daarna een belasting op de groei van het loonfonds in te voeren. Maar de ondernemingen zijn niet geneigd zich neer te leggen bij het feit dat de middelen, die zij terecht als de hunne beschouwen, bevroren worden. De natuurlijke reactie zal zijn dat ze de produktie tot het hoogst noodzakelijke inkrimpen en belastingvoordelen eisen. Met als resultaat een terugval van de economische groei en een verscherping van arbeidsconflicten. Een snelle groei van het nominale inkomen van de bevolking met tegelijkertijd een stagnerende produktie en een toenemende invloed van de onderdrukte inflatie op alle processen, een teken van anarchie in de economie.

De hiërarchische mechanismen die vroeger het produktieproces reguleerden zijn in het afgelopen jaar duidelijk verzwakt. De ondernemingen zagen in grote getale af van het uitvoeren van de staatsverordeningen of verijdelde de vervulling van produktiedoelstellingen en brachten hun bovenplanmatige produktie naar voordeligere afnemers. Ondanks een goede graanoogst, aanmerkelijk groter dan in 1988 (211 tegen 195 miljoen ton), zijn de staatsaankopen van graan beduidend verminderd. De regio's kwamen hun leveranties aan het nationale fonds niet na. De ministeries kunnen weinig uitrichten met verordeningen. Hun tot nu toe belangrijkste dwangmiddel is het monopolie op de leveranties van materialen en halfabrikaten.

Hoewel restrictieve maatregelen de prijsstijgingen nog kunnen intomen, ontstaat er een situatie die de onderzoekers van hyperinflatie zeer goed kennen. De activiteiten verplaatsen zich van het zoeken naar een manier om de effectiviteit van de produktie te verhogen naar speculatieve operaties. De ondernemingen proberen zich zo snel mogelijk te ontdoen van hun geld door het te investeren in allerlei soorten produktiemiddelen. De voorkeur gaat uit naar ruilhandel in natura. Dit is overigens alleen van toe-

passing op staatsgeld, want tegelijkertijd neemt de betaling in vreemde valuta's toe en treedt een proces van 'dollarisatie' van het economische stelsel op.

Het vergroten van de zelfstandigheid van republieken en plaatselijke organen met betrekking tot de regulering van de sociaal-economische ontwikkeling in de regio's is een natuurlijk proces en een onaantastbaar bestanddeel van de hervormingen. Zelfbestuur kan niet effectief zijn indien het niet steunt op autonome budgetten van de republieken en plaatselijke overheden en wanneer de uitgave van elke kopeke aan hogere organen verantwoord moet worden. Maar tegenwoordig is er duidelijk een tendens van regionalisering van de economie waar te nemen die nog een flink stuk verder gaat: een tendens naar regionaal protectionisme. Overal houdt men zich bezig met de vraag hoe het wegvloeien van middelen uit de regio kan worden voorkomen en hoe bovenplanmatige produktie binnen de regio kan worden gehouden. En hoe er voor kan worden gezorgd dat ondernemingen die onder de staat of republiek vallen, toch produceren voor de wijk, stad of regio. Een bacchanaal van regionaal protectionisme dat in staat is elke rechtgeaarde econoom tot wanhoop te brengen. De laatste keer dat zo'n epidemie op grote schaal voorkwam was eind jaren twintig, begin jaren dertig. Hiervoor moest betaald worden met een economische crisis die zijn weerga in de geschiedenis niet kende. Maar regionaal protectionisme is slechts een natuurlijke reactie op de instorting van een verordeningssysteem, dat niet gecompenseerd wordt door de vorming van een volwaardige markt.

Stagnatie van de produktie

Tegen de achtergrond van de hervormingen van de staatsfinanciën en de geldomloop heeft het produktiesysteem tot voor kort een relatief hoge stabiliteit vertoond. De inertie van het economische systeem van de Sovjetunie, dat vaak om gegronde redenen bekritiseerd werd, speelde hier de rol van krachtige stabilisator. Midden 1989 echter verspreidde het crisisverschijnsel zich onder invloed van de toenemende sociale druk, ook steeds meer naar de produktiesfeer. De kostprijs van de industriële produktie begon te stijgen. De groei van de industriële produktie die in de eerste helft van 1989 nog 2,7% bedroeg, viel in het derde kwartaal terug tot 1% (zie ook tabel 1). Op zich is een terugval van de produktie nog geen reden tot paniek, maar het is wel zorgwekkend dat dit proces in veel produktiesectoren plaatsvindt ondanks duidelijke in het plan vastgestelde maatregelen om de produktie te vergroten. De staat heeft de situatie steeds minder onder controle.

De eerste jaren van het vijfjarenplan stonden in het teken van de poging de economische groei te versnellen door middel van een flinke verhoging van de investeringen. Het belangrijkste resultaat dat bereikt werd was een groei van ca. 60 miljard roebel aan niet-gerealiseerde bouwprojecten, tot uiting komend in half gegraven bouwputten, gelegde fundamenten en half voltooide gebouwen. De algehele desoriën-

Tabel 1. Groeitempo van de produktie vergeleken met het plan (jaargemiddelden in %)

	1981-85	12e vijfjarenplan	1988	1989
Geprod. nat. inkomen	3,2 ^a	4,2	4,4	3,0 ^b
Industriële produktie	3,6	4,6	3,9	1,7
Agrarische produktie	1,0	2,7	1,7	0,8

a. Gepreciseerde gegevens van het Staatscomité voor Statistiek SSSR.
b. Met verrekening van de werkelijke verandering van de prijzen: 2,4%.

tatie in de bouw vindt haar weerslag in de sociale sfeer. De hier tussen 1985 en 1987 bereikte vooruitgang, bestaande uit een toename van woonruimte, ziekenhuizen en scholen – het duidelijkste bewijs dat het economische systeem zich meer op de mens is gaan richten – is gestagneerd. Niettegenstaande de zowel door de staat als op regionaal niveau gedane moeite nam het aantal gebouwde woningen in de tweede helft van 1988 af. Men is er niet in geslaagd dit proces vorig jaar te stoppen. In één jaar daalde de toename van het volume aan woningen met 4 procentpunten. De wachtlijst voor een betere woning blijft groeien: eind 1989 stonden er al ca. 14 miljoen gezinnen op de wachtlijst.

Rantsoenering

De belangrijkste factor die vorig jaar de situatie op de markt bepaalde was de wedijver tussen de groei van de inkomens van de bevolking en de groei van de verkoop van wodka. De verhoging van de verkoop van wodka was 24,3%. Als resultaat werd in het eerste halfjaar de vermindering van de goederenvoorraad in de detailhandel tot staan gebracht, zij steeg zelfs met 0,6 miljard roebel. De praktijk leerde echter dat het onmogelijk is de drukpers in te halen. De inkomens van de bevolking groeiden in één jaar tijd met 13%. Het gemiddelde maandloon van werknemers groeide ongeveer driemaal zo snel als in het plan voorzien was. In de tweede helft van het vorig jaar nam de goederenvoorraad wederom af; hij daalde met ongeveer een miljard roebel. Tegen het einde van het jaar was de voorraad bijna 11 miljard roebel onder de norm.

De snelle vermindering van de voorraad van een hele reeks dagelijkse levensbehoeften scheidt de voorwaarde voor een verdere uitbreiding van het bonnensysteem. Vrijwel overal was suiker op de bon. Van de 146 onderzochte steden was in 33 vlees en gevogelte op de bon, in 20 steden boter en in 16 steden thee. Ondanks de snelle groei van de wodka-productie was de wodka in 16 steden op de bon. Er was gepland dat de productie voor dagelijkse levensbehoeften met 10% zou groeien. Dat werd niet bereikt. Er kwam voor 13,5 miljard roebel minder aan goederen op de markt dan verwacht.

Onverantwoorde investeringsbeslissingen

Wanneer de samenleving verscheurd wordt door zich verscherpende sociale tegenstellingen, dan is de verleiding erg groot de voortdurend optredende problemen bij de productie en de consumptie op te lossen ten koste van buitenlandse schulden.

In de regeringsverklaring aan het Tweede Congres van de Volksafgevaardigden van de Sovjetunie werd benadrukt dat het tekort op de deviezenbalans een bijzonder tekort is, het gevaarlijkste en schadelijkste van alle balanstekorten. Helaas slaagde men er niet in deze groeiende bezorgdheid om te zetten in effectieve maatregelen, gericht op de beperking van niet-effectieve import en stimulering van de export. De externe financiële positie van het land bleef verslechteren. In de periode 1988-1989 nam de omvang van de totale export toe met 0,1%, tegelijkertijd steeg de import met 15,5%. In 1990 zal onze 'debt/service-ratio' meer dan 35% bedragen. Geïmporteerde investeringsgoederen worden veelal niet gebruikt of geïnstalleerd. In 9 maanden groeide de voorraad niet geïnstalleerde geïmporteerde machines met 27%. Op 1 oktober 1989 was dit al 5,8 miljard roebel.

Het Astrakan gascomplex en het Blagovesjtstjy-complex vormen twee voorbeelden van de situatie die ontstaat bij projecten die opgezet worden in samenwerking met buitenlandse ondernemingen. Door de ernstige verslechtering van de ecologische toestand van de beneden-Wolga moest de productie van het Astrakan gascomplex teruggebracht wor-

den tot het eerste niveau. Maar ook bij een productie op minder dan de helft van het geplande niveau overtrof de uitstoot van schadelijke stoffen in de eerste 8 maanden van het vorig jaar de norm voor het gehele jaar. Ondanks protesten van Gosstroj (Staatscomité voor de bouw) en Goskompriroda (Staatscomité voor de bescherming van de natuurlijke hulpbronnen en de natuur) tegen de uitvoering van de tweede fase van het project, gaat de bouw voort. Er is voor 220 miljoen roebel in buitenlandse valuta aan geïmporteerde materialen en apparatuur in de bouw gestopt.

De bouw van het Blagovesjtstjy-complex voor de productie van polyestervezels begon in 1985, geraamde kosten 1,2 miljard roebel. De in Japan gekochte machines arriveerden op de bouwplaats. Deze werden niet alleen niet in elkaar gezet, maar zelfs niet normaal opgeslagen, zodat, geheel begrijpelijk, buitenlandse leveranciers de verantwoording voor het niet functioneren van de apparatuur niet op zich namen.

Natuurlijk zijn ongunstige buitenlandse handelsovereenkomsten voor ons niets nieuws. Maar wanneer de traditionele commandomethode het af laat weten en er nog geen marktmechanisme is, dan neemt het risico van een ongecontroleerde schuld exponentieel toe. Momenteel voeren ondernemingen die behoren tot het Ministerie van Aardoliechemie, het Staatsgasbedrijf en de associatie 'Agrochem' onderhandelingen over het opzetten van negen grote gemeenschappelijke ondernemingen, met geraamde kosten van meer dan 17 miljard dollar. Vnesjebank heeft erop gewezen dat bij deze projecten de rechten en verantwoordelijkheden onevenredig verdeeld zijn. Vrijwel al het risico wordt door ons land gedragen. De bank benadrukt dat niet één van de uitgevoerde onderzoeken de economische effectiviteit van de projecten heeft bevestigd en dat een objectieve marktanalyse ontbreekt. En dat al deze slecht gecoördineerde plannen een uiterst negatieve invloed hebben op onze relaties met buitenlandse banken en de voorwaarden verslechteren waarop men bereid is ons kredieten te verlenen. Maar toch worden de contracten getekend en gaan de bouwactiviteiten door.

Wie deze onvermijdelijke valutaverliezen zal moeten verantwoorden zal de tijd ons leren. Voorlopig zijn diegenen die de beslissingen nemen er duidelijk van overtuigd dat niemand verantwoordelijk is. En als dat zo is, dan kan men gerust op krediet blijven kopen.

Conflict-inflatie

De economische situatie van het afgelopen jaar is onmogelijk te begrijpen zonder de toenemende politisering van het economische systeem in ogenschouw te nemen. Nog in maart werden pogingen ondernomen om de begrotingstekorten te stoppen op de traditionele fiscale manier. De termijnen voor het verhogen van het niet-belastbare minimumloon werden verschoven (een besparing van 110 miljoen roebel), de verlenging van de termijn van de kindbijslag voor minder-bedeelde gezinnen werd uitgesteld (een besparing van 135 miljoen roebel), enzovoort. Dit zijn economisch onverstandige maatregelen, slechts leidend tot onbeduidende besparingen die niet in verhouding staan tot de financiële tekorten. Het is bovendien een vreemde keuze van sociale groepen die voor de financiële gezondheid moeten betalen. Na de verkiezingen van de volksafgevaardigden in het voorjaar van 1989 werd het onmogelijk deze lijn voort te zetten. De omvang van de middelen, die werden uitgetrokken voor de oplossing van sociale problemen werd snel groter, maar de voorgestelde kortetermijntoewijzingen verliezen de band met de realiteit van een zwaar ziek economisch systeem. Naast echt verontrustende woorden over de noodzakelijkheid van buitengewo-

ne economische maatregelen is een bijzonder grote geldverspilling waarneembaar.

De groeiende politieke activiteit in een verslechterende economische situatie en het groeiend ongelof in de competentie van de centrale overheidsorganen om de al lang bestaande problemen op te lossen, leiden onherroepelijk tot een escalatie van eisen en verlangens en een overmoed bij herverdelingen. De overheersende verlangens in voordrachten over economische thema's zijn belastingverlaging, beschikbaarstelling van meer middelen uit het budget, verhoging van de groothandelsprijzen bij gelijkblijvende detailhandelsprijzen, vergroting van de rechten van ondernemingen en bevrijding van hun verantwoordingsplicht alsmede verlening van nieuwe kredieten en afschrijving van oude schulden. Arbeidsconflicten en stakingen toonden aan dat de eisen aan de overheid niet alleen met woorden kracht worden bijgezet.

Tot begin 1989 was de 'demand-pull'-inflatie de bepalende invloed op de economische ontwikkeling. Deze inflatie was het gevolg van misrekeningen in de economische politiek en onbekwaamheid om de middelen, bestemd voor de ontwikkeling van diverse sectoren, in overeenstemming te brengen met de beschikbare financiële middelen. Daarna veranderde de situatie. De toenemende sociale druk beperkte de vrijheid van handelen op centraal niveau en er trad conflict-inflatie op. Dit verschijnsel treedt op, wanneer de samenleving diep verdeeld is over principiële vragen over de economische politiek, als sociale groepen niet bereid zijn tot overeenstemming te komen over de verdeling van de beperkte middelen en als geen van hen machtig genoeg is om de ander zijn wil op te kunnen leggen. Mijnwerkers en spoorwegpersoneel, agrariërs en coöperaties verdedigen allen energiek hun belangen. Hun vertegenwoordigers leggen een grote onverdraagzaamheid aan de dag. En ondertussen worden de problemen waarover men het niet eens kan worden in de regering opgelost door de drukpers.

Anti-inflatiepolitiek

In onze situatie zijn de basistaken en instrumenten van de anti-inflatiepolitiek geheel duidelijk: het is noodzakelijk de groei van de geldvoorraad af te remmen, het tekort op de staatsbegroting moet sterk verminderen en de uitgaven moeten in overeenstemming worden gebracht met de beschikbare financiële middelen. De omvang van de investeringen door ondernemingen moet tijdelijk worden verlaagd behalve in de basissectoren als ten minste een evenwichtige verlaging van de staatsinvesteringen wordt gegarandeerd. Buitenproportioneel gegroeide bedrijfstakken, de inefficiënte industrieën, moeten worden ingekrompen. Het sparen moet worden gestimuleerd, de rentestand verhoogd tot een niveau waarop een evenwicht tussen vraag en aanbod tot stand komt. De verhoogde, niet reële koers van de roebel moet worden losgelaten, er dient een valutamarkt gecreëerd te worden. Na de controle op het verloop van de consumptieve vraag gegarandeerd te hebben, kan men beginnen met het loslaten van de prijzen.

Het probleem zit hem in het feit dat bij alle economische duidelijkheid omtrent de anti-inflatiemaatregelen de verwezenlijking ervan politiek altijd uiterst moeilijk ligt. Het is geen populaire, eenvoudige weg, waarbij de aanspraken van sociale groepen en economische mogelijkheden altijd met elkaar in overeenstemming zijn. De maatschappij is verdeeld. De eisen tot belastingverlaging, langzame stijging van de prijzen en opheffing van de tekorten zijn in conflict met het streven naar het behoud van de bestaande economische structuren.

De belangrijkste sociaal-politieke factor is momenteel het conflict tussen het agro-industriële complex, dat nog niet in

staat is levensmiddelen te produceren tegen algemeen aanvaardbare kosten, en de consumer die niet van plan is de feitelijke kosten te dekken. De staat speelt in dit conflict de rol van tussenpersoon en is volgens iedereen de schuldige. De subsidies in het agro-industriële complex bedragen al meer dan 10% van het bnp (in kapitalistische landen is dit in de regel 1 tot 3%) en blijven nog steeds snel groeien. Niemand is bereid zo'n sterke groei door belastingverhoging te financieren, noch om de groei te stoppen. Wanneer de politiek van inkrimpen van de vraag niet voldoende vastberaden wordt uitgevoerd kan men nog slechts hopen dat het lukt met hervormingen van een niet-functionerende markt de effectiviteit te verbeteren en de produktie te verhogen.

Bij de beoordeling van een mogelijke monetaire hervorming vermengen zich in de regel twee geheel verschillende opgaven waarvan men veronderstelt dat die door hervormingen opgelost worden. Aan de ene kant is er de garantie van sociale rechtvaardigheid, het in beslag nemen van niet door arbeid verkregen geld. Aan de andere kant de stabilisering van de markt. In feite gaat het hier niet om aanvulling van het een door het ander, maar moet er een keuze worden gemaakt. Bij de bestaande verdeling van de spaartegoeden komen de monetaire hervormingen, die slechts gericht zijn op de verwijdering van dat deel van de besparingen dat duidelijk niet door arbeid is verkregen, bijna niet tot uitdrukking in de omvang van de geldstroom. Vermogende groepen hebben, hoe meer ze betrokken zijn bij het functioneren van de schaduw economie, vele mogelijkheden de spaartegoeden om te zetten in andere vormen of wegen te vinden om de voorgenomen geldvoorraadbepanking te omzeilen. Om de differentiatie van de inkomens te regelen is het veel logischer de invoering van een belastingsysteem op basis van belastingaangifte versneld door te voeren.

De monetaire hervorming die tot een wezenlijke beperking van de geldvoorraad van de bevolking leidt, is qua sociale verhoudingen een uiterst harde maatregel en is een serieuze aantasting van de belangen van grote sociale groepen. Daarbij maakt zij stabilisatie van de economie slechts in dat geval mogelijk, wanneer de overheid de lopende financiële problemen onder controle heeft en het spaargeld van de bevolking niet meer nodig heeft voor de financiering van haar eigen tekorten. Wanneer aan deze voorwaarden is voldaan, maar de markt nog steeds een oncontroleerbare stroom eerder geïnvesteerd geld blijft opnemen, dan kan het onvermijdelijk worden de besparingen van de bevolking te bevriezen. De huidige situatie is principieel anders, de staat heeft kredieten nodig.

Het makkelijkste beleid zou zijn op korte termijn geen aanvullende maatregelen te nemen om de financiële situatie en de geldomloop te stabiliseren en de lijn van vergroting van zelfstandigheid van ondernemingen door te trekken en in nieuwe wetten vast te leggen. Het probleem is dat bij al haar schijnbare politieke aantrekkelijkheid zo'n economische koers erg gevaarlijk is. Indien zij gevolgd wordt zal de regering spoedig de controle over de economische ontwikkeling verliezen, de onderdrukte inflatie zal naar buiten treden en de verantwoording hiervoor zal bij de regering en de regerende partij liggen.

Slechts de combinatie van verdere hervormingen met een effectief stabiliseringsprogramma, dat er in slaagt de vraag in overeenstemming te brengen met het aanbod, kan de voorwaarden scheppen voor een stabiele ontwikkeling van de economie. Ongeacht de gemaakte serieuze misrekeningen hebben we nog steeds de mogelijkheid deze koers te kiezen en de situatie te verbeteren. Maar succes kan alleen komen van een consequent doorgevoerde anti-inflatiepolitiek. Pogingen om principiële beslissingen zolang mogelijk uit te stellen leiden er toe dat men ze uiteindelijk toch moet nemen, maar dan in een nog moeilijkere situatie.

E. T. Gaidar